e*forum

Píše Michal Topor

(E*forum, 29. 11. 2017)

Tak jako nad jinými svazky řady ***Česká knižnice*** by mělo být i nad letošní edicí **Johnovy** knihy ***Večery na slamníku*** (poprvé 1920), kterou jako devadesátý svazek řady a za „vědecké redakce“ Vlastimila Válka a Petry Hesové připravila Tereza Lojdová, možné uvažovat ve vztahu k programnímu zaklínadlu, sugerujícímu – snad v souladu s nějakou ustálenou představou o dějinách české literatury – „dlouhodobě koncipovanou ediční řadu, jež si klade za cíl představit v reprezentativní a textově spolehlivé podobě stěžejní díla české literatury od jejích počátků k dnešku“. Základní otázku, čím bylo podmíněno rozhodnutí zpřítomnit v tomto prestižním rámci právě tuto část Markalousova/Johnova díla (tzv. rámcový ediční plán avizuje ještě vydání románu *Pampovánek*), by editorka mohla nechat stranou (rozhodli zkrátka jiní, už dříve). Je nicméně faktem – patrně docela banálním –, že i ona sama svým edičním a vykladačským výkonem, který je soustředěn, resp. rozptýlen zejména v *Komentáři*, stojí na konci pomyslné řady konkretizací Johnova textu. Proto se patří stopovat povahu dějinné či estetické stěžejnosti, již mu přičítá.

Statistickým argumentem by mohl být počet vydání a překladů *Večerů na slamníku*, jejž z nějakého důvodu autorka podává v úvodní kapitolce *Komentáře* nadepsané *Obsah a uspořádání svazku* – do ní ostatně vměstnala i leccos dalšího: charakteristiku Johnova představení „každodenní reality války, hrůznosti, bizarnosti i směšnosti vojenské mašinerie“, způsobu, jímž „zachycuje […] značné množství postav“ i výčet těchto postav, dále zmínku o „pestrosti [uplatněných] stylových a jazykových prostředků“, o ocenění knihy „Cenou akademie věd a umění, cenou Zemského výboru moravského (1921) či jugoslávským řádem sv. Sávy IV. třídy (1930)“ (s. 391–392). Poučení v naznačeném směru lze hledat také v kapitolce navazující – v nástinu Markalousovy/Johnovy dráhy. Ten se však vyznačuje především achronologickou roztěkaností a s ní souvisejícím rozptylem náhlých generalizujících diagnóz: „V celém životě i tvorbě Bohumila Markalouse / Jaromíra Johna je patrná vnitřní nezakotvenost, nejistota a osamělost […], období bouřlivého ruchu a přátelské družnosti brzy nahrazovaly dny ticha, klidu a samoty“ (s. 393).

Za stopu literárněhistorického soudu pozorného k imanentní, tvaroslovné rovině dějin české literatury je možné považovat pojmově naivní konstatování v pasáži o vztahu Markalousovy válečné zkušenosti a textů později včleněných do *Večerů na slamníku*: „Z deníkových záznamů, útržkovitých vypravování, drobných anekdotických črt, vtipných postřehů, ale i z *hlubokých* úvah a *niterného* rozjímání vytěžil *autentické a živé* příběhy“ (s. 394, vyznačil M. T.; podobně je v Ediční zprávě řeč o „zdařilé a věrohodné imitaci“, s. 416). Editorčinu představu o místě *Večerů na slamníku*

v dějinách české prózy lze tušit z rejstříku „velice různorodých“ vypravěčských, jazykových stylizací a postav (s. 395–399), především potom z kapitolek *Vypravěčský styl Jaromíra Johna* a *Celoživotní snaha o dokonalost*. V první z nich editorka následuje (parafrází či citací) Johnova sebevymezení, opoziční vůči určité literární „módě“ či „běžné české produkci“ (slova Markalousova; jiné takové polemické vyjádření – o „papírovosti a artistnosti naší literatury“ – je citováno na s. 403), eviduje filiace v poli „generačním“ a moment předjímání směrem k Hrabalovi, přičemž Johnovu „schopnost typizovat a originálně, groteskně i citlivě propojovat tradiční s moderním, vytříbené s ohavným a tragické s komickým“ označuje prostě za „mistrnou“ (s. 402). Ve druhé jmenované kapitolce je Markalousovi připsáno úsilí o vytvoření „nového typu literatury, který by byl autentický, umělecky střízlivý a souzněl s praktickým životem, tedy opakem tehdejších nároků při posuzování umělecké hodnoty literárního díla“ (s. 403). Není ovšem příliš zřejmé, co je tu míněno oním „tehdejších“, když předtím vydavatelka píše o desetiletích autorovy práce na textu. Závěrečná slova *Komentáře* jsou leda klamným sylogismem: „To, co bylo Johnovi v prozaických začátcích mnohými kritiky vytýkáno a co bylo zpochybňováno, je dnes chápáno [kým?] jako jeho největší přínos české literatuře, a právě proto [?] je načase znovuobnovit odkaz [?] *Večerů na slamníku* a představit je (nejen) nové generaci čtenářů v moderní kritické edici“ (tamtéž). Editorka i „odpovědná redaktorka“ (znovu P. Hesová) tu přehlédly, že už předtím, na konci partie nadepsané *Ohlasy kritiků*, zaznělo, že se kniha „v druhé polovině 20. století“ stala součástí „klasického fondu české literatury“ (s. 401).

Cestu k této kanoničnosti vydavatelka zachycuje jen letmo, v kapitolce bůhvíproč umístěné mezi pasážemi, věnovanými Johnově vypravěčské technice a její inovativnosti. Cituje referáty A. Nováka, R. Weinera a R. Medka ze září, resp. října 1920, v souvislosti s druhým vydáním (1930) konstatuje, že „díky stálé aktuálnosti tématu zaznamenalo větší zájem nejen mezi čtenáři, ale rovněž odborná veřejnost znovuocenila Johnovu schopnost demaskovat podstatu člověka i jeho jazykové novátorství“ (s. 401). Nastalou rozpravu však dál neevokuje, předmluvu Františka Langera, která text knihy provázela právě počínaje druhým vydáním až k edici z roku 1948 (v Našem vojsku) editorka cituje jen zčásti. Důkladnou pozornost by zasloužil ostatně i způsob, jímž četbu své knihy prostřednictvím průvodních metatextů (předmluv, doslovů) v průběhu desetiletí moderoval sám John. Ve snaze vysvětlit údajnou masivní oblibu knihy v době jejího třetího vydání (1947) si vydavatelka vystačila s citací vyjádření Hrabákova. Mimo její zájem zůstala rovněž edičně-vykladačská iniciativa Blahynkova, započatá v letech šedesátých – mj. zaštítěná tezí: „*Večery na slamníku* jako by patřily víc do literatury šedesátých než dvacátých let našeho století. […] Kniha vyšla v mnoha vydáních, ale zdá se, že její nejlepší čas nadchází právě teď“ (M. Blahynka: *Dílo, které nestárne*. In: J. John: *Večery na slamníku*. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 322–325).

Volbou výchozího textu (vydání poslední ruky z roku 1952) editorka nepřímo a zřejmě bezděčně upřednostnila spolu s jednou variantou i jeden z kontextů; proč, nepíše. Není (s. 415) uvedeno, že svazek vyšel v řadě *Žatva* a s Ladovými ilustracemi z roku 1950 – ty součástí nové „moderní kritické edice“ nejsou. Nesnadný úkol představit, jak se

kniha vydání od vydání – zejména od prvního (1920) ke druhému (1930) a od druhého ke třetímu (1947) – proměňovala, řeší editorka přetiskem (verzí autorských předmluv), výčtem (jednak potenciálně užitečným abecedním „seznamem“ jednotlivých „povídek“ s údajem o otiscích, včetně časopiseckých, jednak výpisy próz vřazených postupně do toho kterého vydání) a nakonec i výběrovým různočtením.

Předkládá tu změny údajně „nejdůležitější“, které prý „vypovídají mnohé [?] nejen o naplňování autorského záměru při obměnách stylových i obsahových, ale též souhrnně a přehledně postihují rozdíly mezi podobami textů prvních vydání a zněním z roku 1952, které autor považoval za nejlepší“ (s. 423) – sluší se dopovědět: ano, považoval, avšak přece právě jen v dané chvíli. Opodál stojí (znovu), že „do různočtení byly zařazeny pouze podstatné rozdíly“ (tamtéž), v dalším odstavci lze číst (spolu s poukazem ke „čtenářské“ povaze edice): „do různočtení zařazujeme jen takové změny, které přinášejí nové skutečnosti nebo je naopak z textu vypouštějí; varianty, jejichž obsah je přímo vyjádřen, které nemění smysl a význam textu nebo vyplývají ze souvislostí [varianty, které vyplývají ze souvislostí?], neuvádíme“ (s. 424). Samo různočtení (nadepsané *Nejdůležitější změny*) je jistě výsledkem úctyhodného srovnávacího výkonu, jde nicméně z řečené definice o soubor svévolný, speciální potíže navíc nastávají v části, jež se váže k textům, které do „výchozího“ vydání nedoputovaly a do nového vydání byly včleněny jako příloha (v případě textu *Teprve když jsem viděl po sté a prvé* – není např. ani jasné, se kterým zněním je uvedené znění časopisecké konfrontováno, s. 467–469). Převažujícím dojmem provázejícím (redakčně posvěcený) výsledek editorčiny práce zůstávají rozpaky: toto je tedy „reprezentativní“?

www.ipsl.cz